

10.95x26.47	4	6	עמוד	מקור ראשון - כותרת	04/05/2012	31894407-6
המרכז האקדמי למשפט ועסקי - 26330						

בועז סנג'רו

אסון הר הרצל: ענישה בטרם משפט

מדי כמה ימים אנו שומעים על מעצר הקשור להתנהלות שקדמה לאסון שבו נהרגה החיילת. החקירה חשובה ולגיטימית, אולם אין כל סיבה לבצע מעצרים כאשר לא קיימת אחת מהעילות בחוק המאפשרות אותם

- ואותה לא תמצאו בכתובים - היא שימוש במעצר, בתנאים מחפידים, כאמצעי לחץ על החשודים להודות בעבירות שבהם הם מאשמים. כך רומסים את זכות השתיקה ואת החיסיון מפני הפללה עצמית, וגובים הודאות רבות - חלקן של אשמים וחלקן של חפים מפשע. יש להצטער על כך שכתבי המשפט מאפשרים זאת.

נשוב לאסון בהר הרצל. תחילה החליט בית המשפט השלום בירושלים לשרוד את החשודים בתנאים מגבילים, אך בית המשפט המחוזי הפך את החלטתו והורה על הארכת המעצר. מדוע המעצר נחוצ? קראתי את ההודאה לטה. אכן, האסון נוראי, אך אין בכוחו של בית המשפט להשיב לחיילת את חייה. הודאות אינם פושעים מדופלמים, אלא אנשים נורמטיביים, שאולי נהגו ברשלנות ואולי לא. מהי הסכנה שהם מהווים? אם יהיו משוחררים יבנו מחד מבנים מסוכנים נוספים? אחד מהם אושפו בבית החולים בעקבות המקרה. כנראה שאינו מאוד מסוכן, אם כך.

אם חוששים לשיבוש הליכי משפט ובשל עילה זו מחזיקים אדם במעצר על עבירה של גרימת מוות ברשלנות - שעונשה המדרי 3 שנות מאסר - צריך לעצור חשודים באין ספור עבירות אחרות. האם המעצר נחוץ לצר רך החקירה? הדוגמה שניתנה בפסיקה היא של הכנסת מדובב מוסווה לתאו של העצור. האומנם גם בתיק כזה מתכוונת המשטרה להפעיל מדובבים?

בסופו של יום, קשה להשתחרר מהרושם שהמעצר מהווה מקדמה על חשבון העונש שאולי ייגד על החשודים הללו בעתיד. זוהי ענישה בטרם משפט שאולי מהווה מענה לציפייה של חלק מהציבור להשלטה מהירה של חוק וסדר, גם אם תוך רמיסת זכויותיהם של החשודים.

לבעלי ציפייה זו אוכיר שמדובר הדבר עלול לקרות גם להם או לבני משפחותיהם. כללי המשפט הפלילי מגדירים את שמתור למדינה לעולל לאוחר, ובכך משרטטים גם את חירותו של הפרט. חבל שבית המשפט הגשים ציפייה לא ראויה של חלק מהציבור. חבל שבמשטרת ישראל עדיין לא הפנימו שאפשר לחקור גם בלי לעצור.

יום העצמאות עבר, עונת הבחירות החלה, ועם שני אלה עברחלפו כותרות העיתונים. כבר שכחנו את גל המעצרים שקדם ליום העצמאות, בחדש לאחריות לקריסת מבנה התאורה בוד הרצל.

אולם החשודים לא שכחו: בימים שקדמו לחג בישרו כותרות העיתונים כמעט מדי יום על אדם נוסף שנעצר בעקבות האסון, שבו נהרגה חיילת ונפצעו שבעה חיילים נוספים. פעם היה זה מהגרים גשר התאורה, פעם מנהל הבטיחות של האתר, פעם סמנכ"ל התפעול של החברה שהקימה את המבנה ולבסוף גם מפקד האירוע.

אכן, האסון מדיר, אך ההתנהלות בעקבותיו מלמדת שבמשטרת ישראל לא מקבלים את מצוות המחוקק כאשר למטרותיו של מעצר. עליפי החוק, המעצר אינו עונש, ואף לא מקדמה על חשבון עונש שאולי ייגד בעתיד. הצדדנו כחובה היא שאדם הוא חף מפשע עד שתוכח - אם תוכח - אשמתו, מעבר לספק סביר. לפיכך, הכלל הוא חירות - גם של חשודים, בעוד המעצר הוא הודיג שיש להשתמש בו במשורה.

בעקבות דו"ח מבקר המדינה משנת 1994, שהתריע על ריבוי המעצרים (אז - 37,000 בשנה), שרובם מיותרים (כך, למשל, בשני שלישים מהמקרים כלל לא הוגש כתב אישום בעקבות המעצר), אמרה הכנסת את דבריה וכי שנת 1996 חוקקה חוק מעצרים חדש. החוק קבע שחומרת העבירה איננה עילה למעצר. לעומת זאת, הגריר החוק שלוש עילות מעצר מצומצמות: יסוד סביר לחשש לסיכון ביטחונם של אדם, של הציבור או של המדינה (כשמדובר בעבירת רצח, למשל); יסוד סביר לחשש לשיבוש הליכי החקירה (הנתמך במידע ספציפי); ומקרים ודיגים "מנימוקים מיוחדים שיירשמו" - לצורך הליכי חקירה שלא ניתן לקייםם אלא כשהחשוד נתון במעצר.

בתחילה אכן פדת מספר המעצרים. המשטרה הפיקליטות חששו, כנראה, להגיע לבתרי המשפט עם בקשות מעצר לא מבוססות. אך מדד מאוד התברר שעולם כמנהגו נוהג, ומר בית השופטים מאשרים את בקשות המעצר ללא ביקורת משמעותית. או אז המשיכה עקומת המעצרים לטפס משנה לשנה, עד שהגיענו למספר המזדים של 60,000 מעצרים בשנה.

מדוע המעצר כה חביב על המשטרה ועל הפרקליטות? הדי ניתן לחקור גם בלי לעצור. להערכתנו, הסיבה האמיתית למרבית המעצרים

פרופ' בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי ולקרימינולוגיה במרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן